Rapporten All-Archeo bvba 648

Archeologienota
Wetteren – Oude Gentweg

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/6

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
2 Verslag resultaten bureauonderzoek 5
2.1 Administratieve gegevens 5
2.2 Archeologische voorkennis 6
2.3 Onderzoeksopdracht 6
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden 6
2.3.2 Beschrijving geplande werken 7
2.3.3 Werkwijze 21
2.4 Assessmentrapport 21
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied 21
2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied 27
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader 33
2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese 35
2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek 35
3 Samenvatting 37
4 Bibliografie 38
4.1 Publicaties 38
4.2 Websites 38
5 Bijlagen 39
5.1 Archeologische periodes 39
5.2 Plannenlijst 39
5.3 Fotolijst 40

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,[1] zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.[2]

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

[1] https://geo.onroerenderfgoed.be
[2] https://geo.onroerenderfgoed.be

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018A49

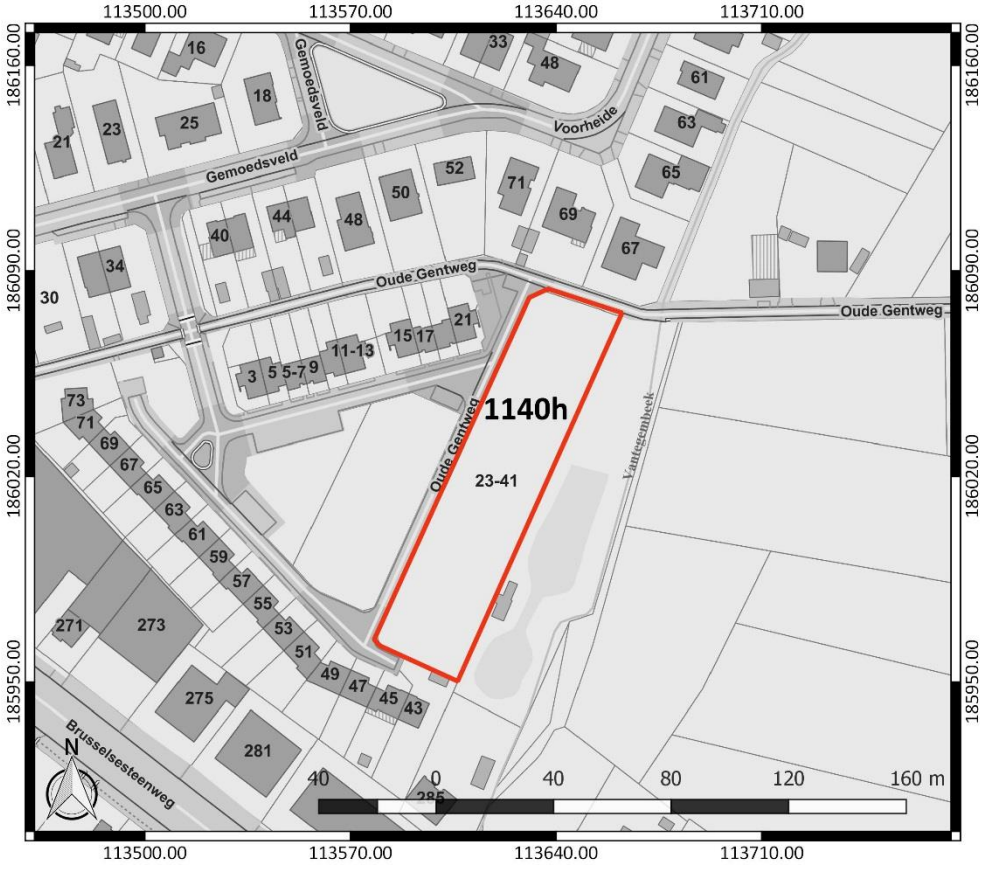
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Wetteren, Wetteren, Oude Gentweg, Boergondisch Kruis

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 113637, 186084
- 113662, 186076
- 113606, 185950
- 113578, 185964

Kadastraal plan:

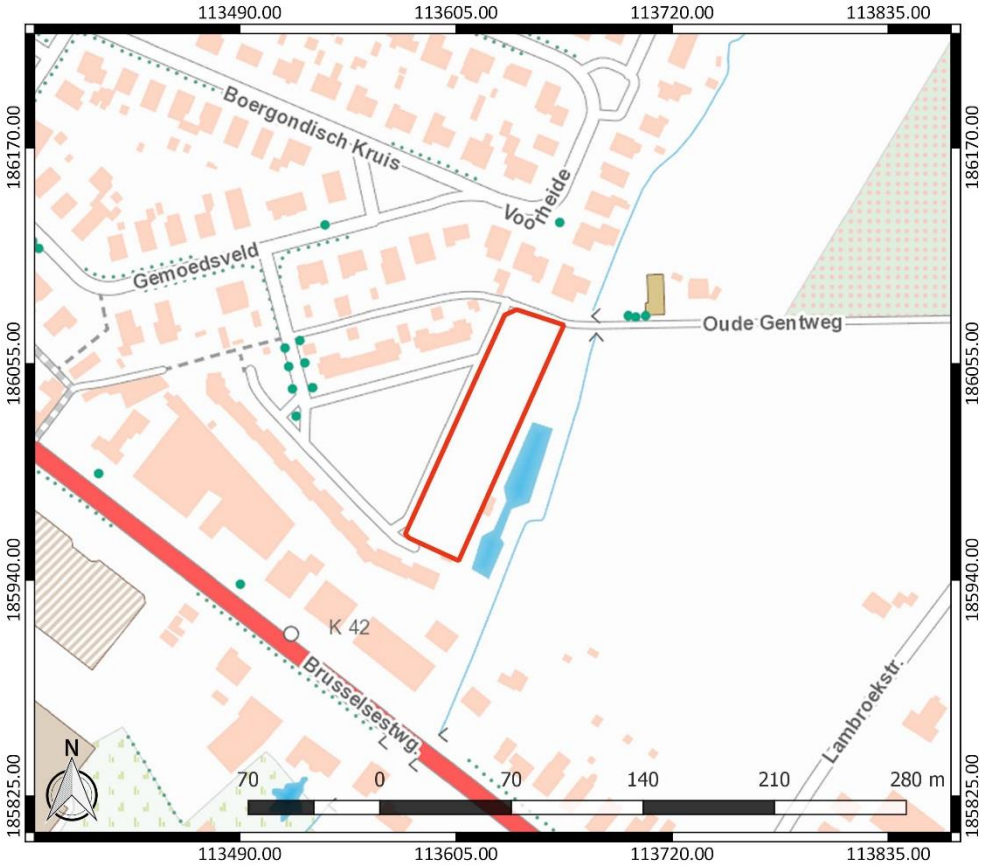

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Wetteren, Afdeling 1, sectie G, nummer 1140h en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 4239 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.dov.vlaanderen.be)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 05/01/2018 – 11/01/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland, bebost gebied

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

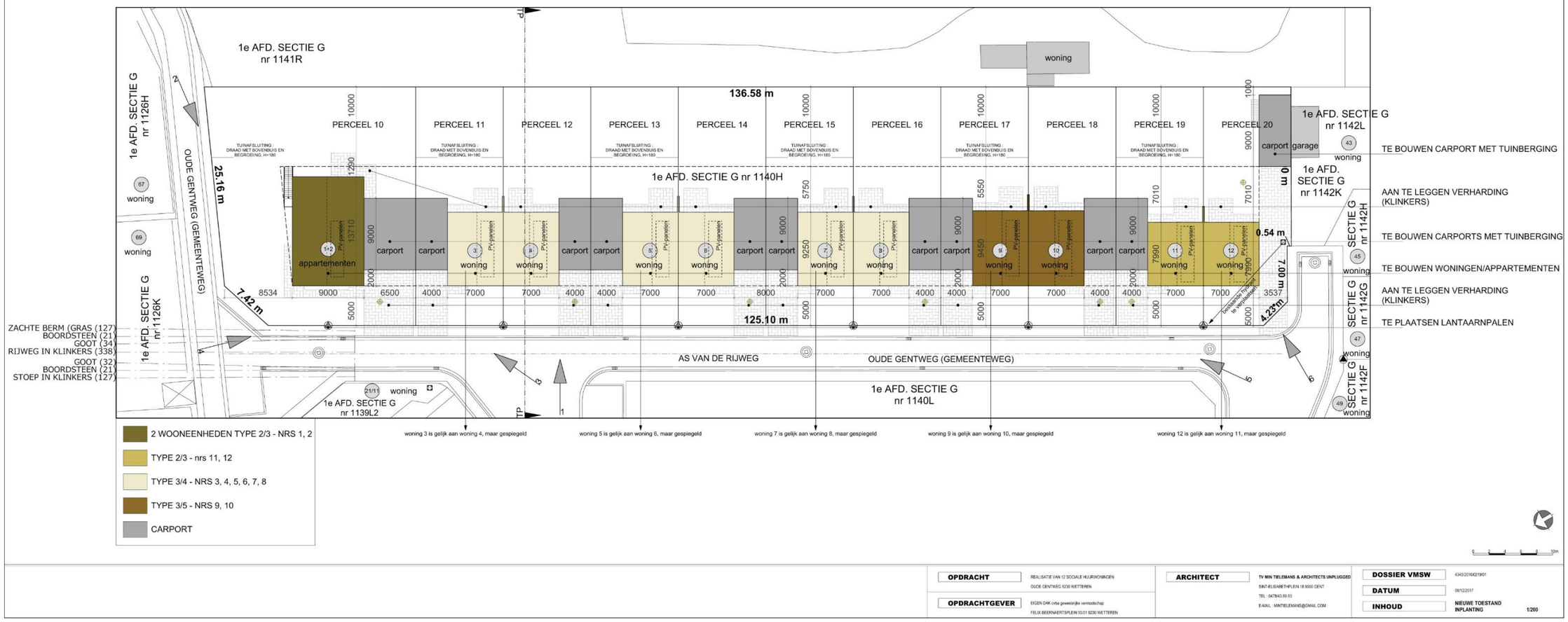
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

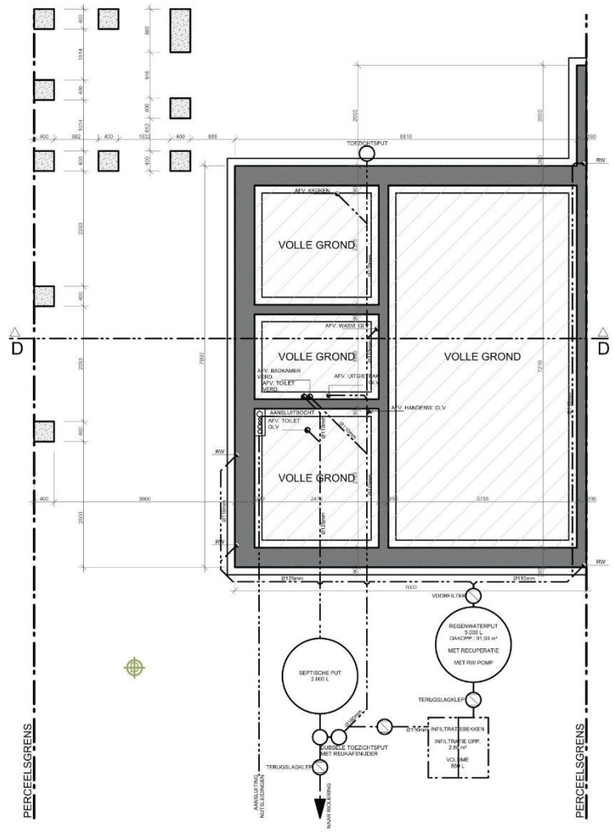
Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zullen een meergezinswoningen en ééngezinswoningen gebouwd worden (Figuur 3). Ze worden aangelegd langs de reeds bestaande wegenis. De woningen en appartementen worden gefundeerd op platen op volle grond en kennen een verstoringsdiepte van ca. 71 cm. De muren worden in strookfundering gefundeerd met een verstoringsdiepte van ca. 131 cm. De woningen worden voorzien van carports die gefundeerd worden op betonsokkels, met een verstoringsdiepte van ca. 131 cm. Verder wordt ook de aanleg van verhardingen voorzien. Ze kennen een verstoringsdiepte van ca. 54 cm. De aanleg van tuinen kent een verstoringsdiepte van ca. 30 cm. Aan de straatzijde wordt een septische put van 2000 l voorzien, een regenwaterput van 5000 l en een infiltratiebekken. Ook zijn er indirecte factoren zoals compactie bij de werfingrepen door de inzet van zware machines, die een negatieve invloed op het aanwezige bodemarchief hebben.

Figuur 3: Ontwerpplan (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

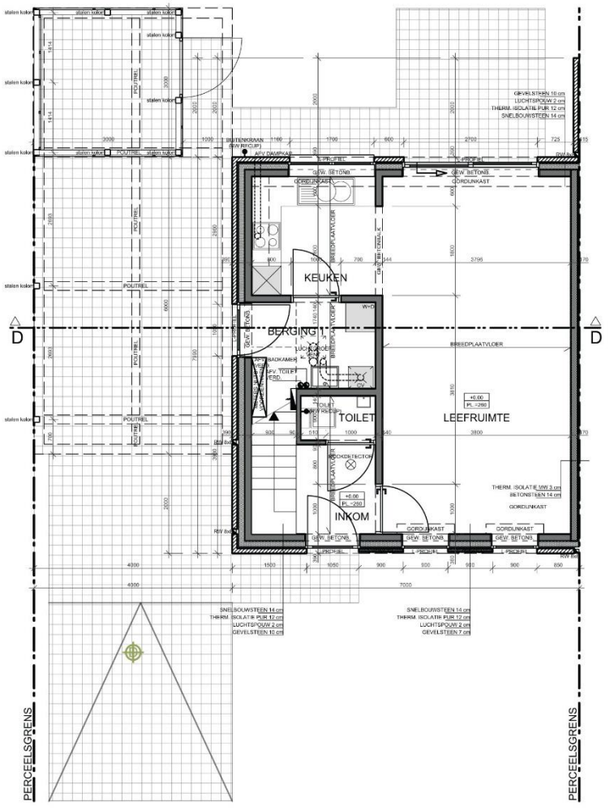

WONING 11
WONING 12 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD EN DE CARPORT STAAT ACHTERIN DE TUIN, LOS VAN DE WONING

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 2/3** **FUNDERING 1/100**

Figuur 4: Funderingsplan woning type 2-3 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

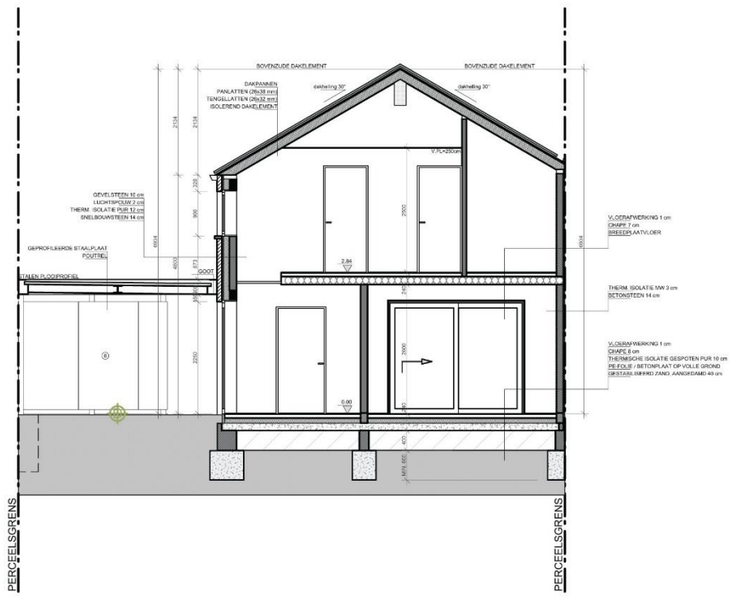

WONING 11
WONING 12 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD EN DE CARPORT STAAT ACHTERIN DE TUIN, LOS VAN DE WONING

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 2/3** **GELIJKVLOERS 1/100**

Figuur 5: Grondplan gelijkvloers woning type 2-3 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

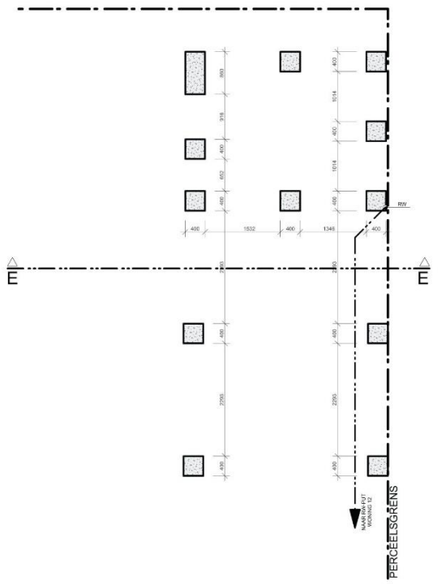

WONING 11
WONING 12 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD EN DE CARPORT STAAT ACHTERIN DE TUIN, LOS VAN DE WONING

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 2/3** **DOORSNEDE DD 1/100**

Figuur 6: Snede woning type 2-3 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

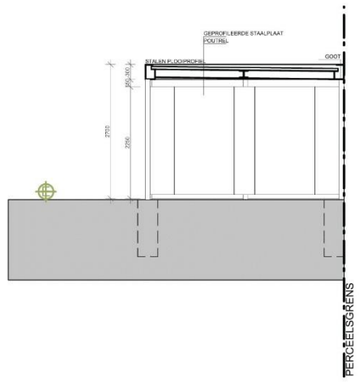

CARPORT WONING 12

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: CARPORT WONING 12** **FUNDERING 1/100**

Figuur 7: Funderingsplan carport (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

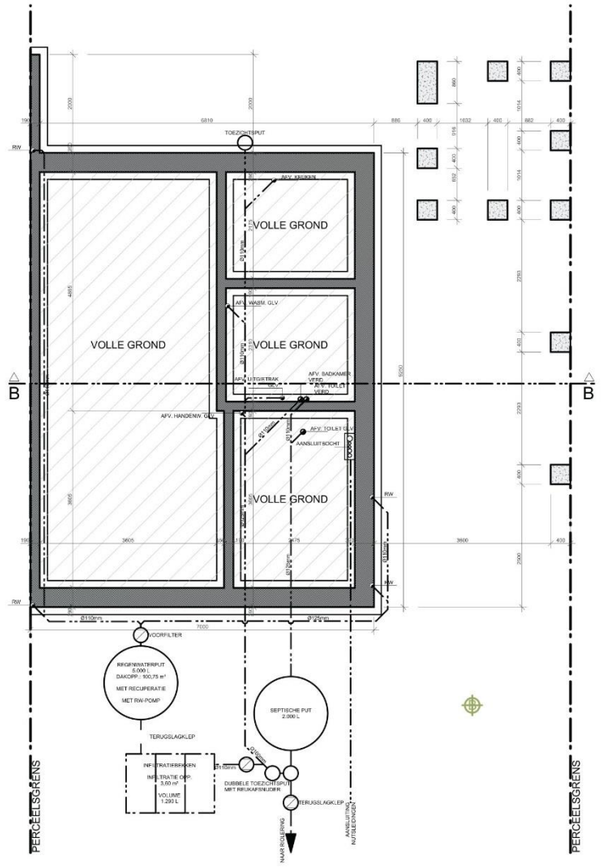

CARPORT WONING 12

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: CARPORT WONING 12** **DOORSNEDE EE** **1/100**

Figuur 8: Doorsnede carport (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

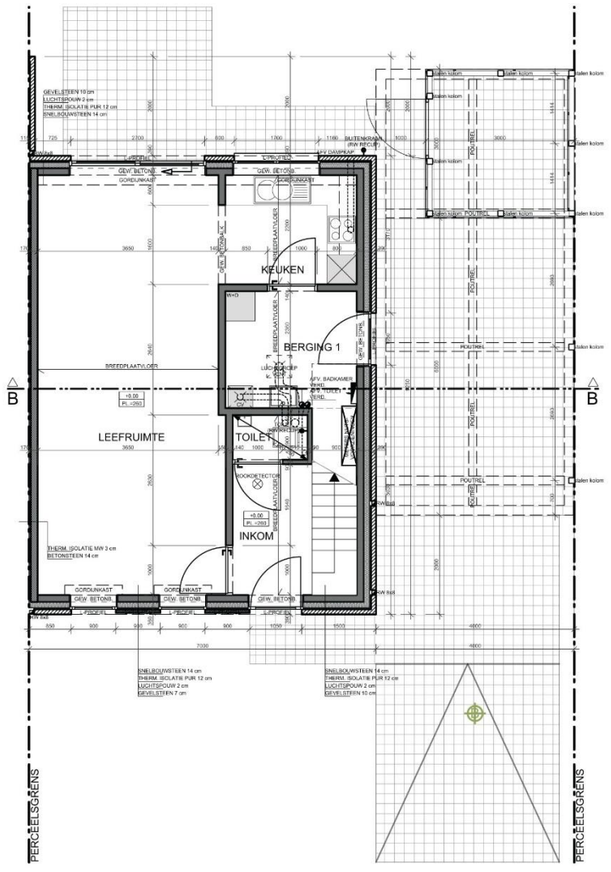

WONINGEN 4, 6 EN 8
WONINGEN 3, 5 EN 7 ZIJN IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/4** **FUNDERING 1/100**

Figuur 9: Funderingsplan woning type 3-4 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

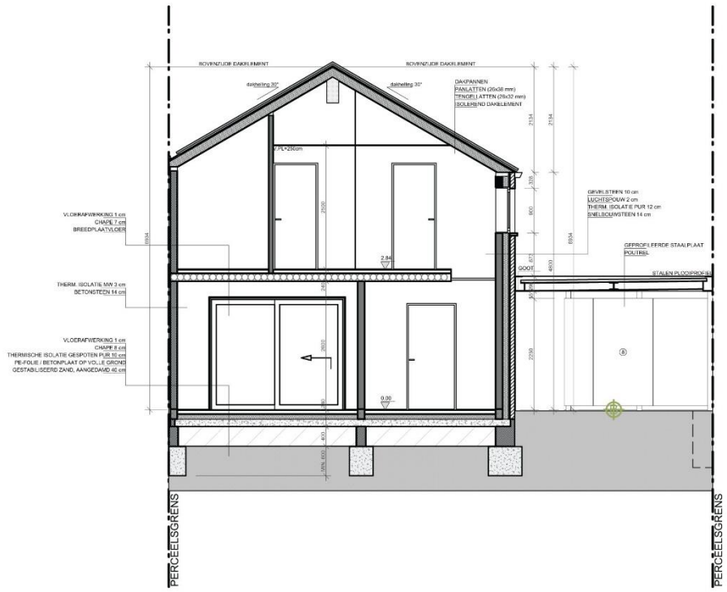

WONINGEN 4, 6 EN 8
WONINGEN 3, 5 EN 7 ZIJN IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/4** **GELIJKVLOERS 1/100**

Figuur 10: Grondplan gelijkvloers woning type 3-4

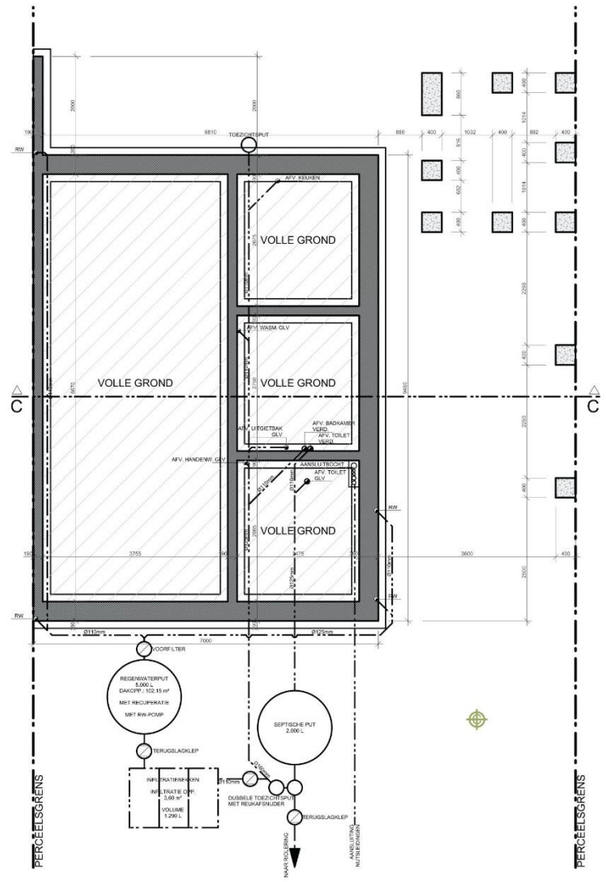

WONINGEN 4, 6 EN 8
WONINGEN 3, 5 EN 7 ZIJN IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/4** **DOORSNEDE BB 1/100**

Figuur 11: Doorsnede woning type 3-4 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

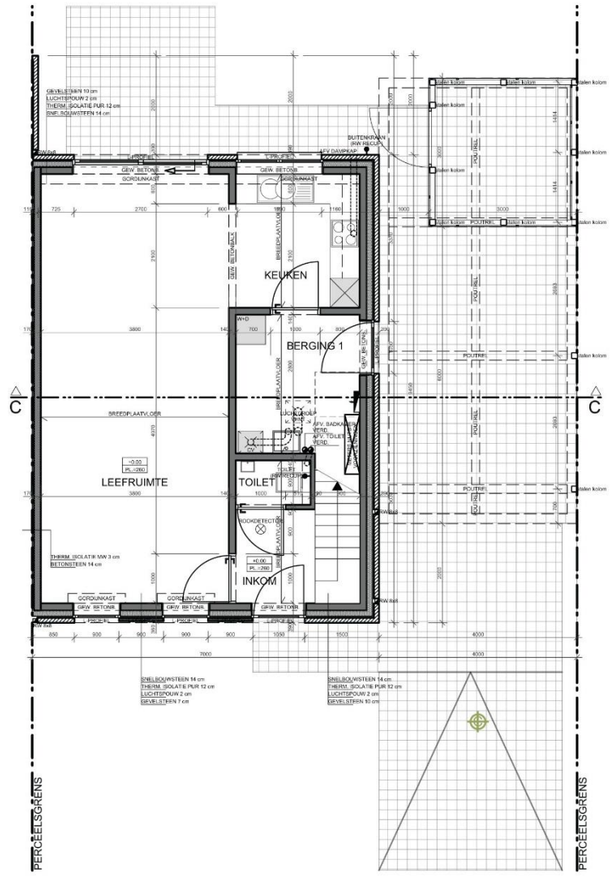

WONING 10
WONING 9 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/5** **FUNDERING 1/100**

Figuur 12: Funderingsplan woning type 3-5 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

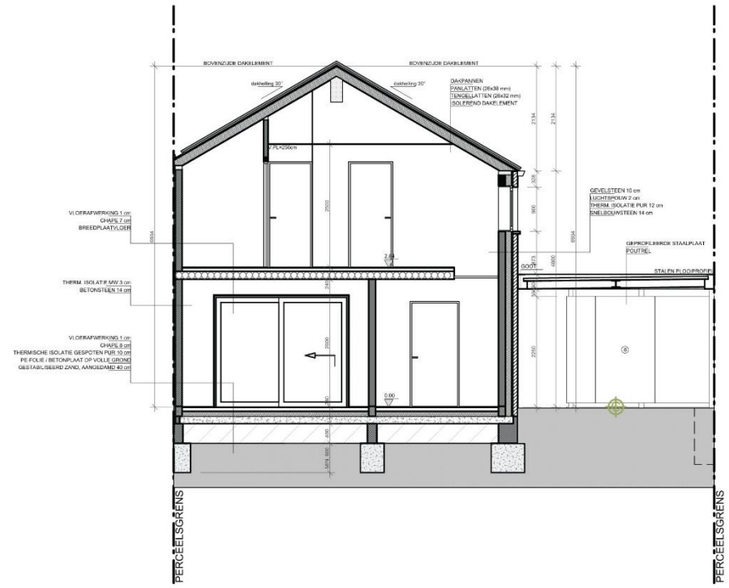

WONING 10
WONING 9 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

0 1 2 3 4 5m

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/5** **GELIJKVLOERS 1/100**

Figuur 13: Grondplan gelijkvloers woning type 3-5 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

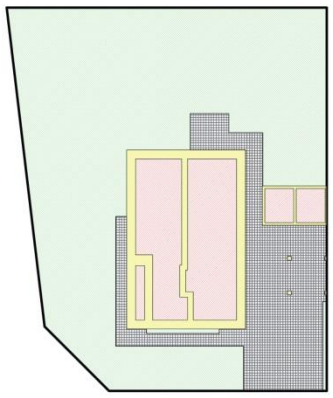

WONING 10
WONING 9 IS IDENTIEK MAAR GESPIEGELD

OPDRACHT	REALISATIE VAN 12 SOCIALE HUURWONINGEN OUDE GENTWEG 9230 WETTEREN	**ARCHITECT**	**TV MIN TIELEMANS & ARCHITECTS UNPLUGGED** SINT-ELISABETHPLEIN 18 9000 GENT TEL : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIER VMSW**	4340/2016/0219/01
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba gewestelijke vennootschap FELIX BEERNAERTSPLEIN 55/01 9230 WETTEREN			**DATUM**	08/12/2017
				INHOUD	**NIEUWE TOESTAND: WONING TYPE 3/5** **DOORSNEDE CC 1/100**

Figuur 14: Doorsnede woning type 3-5 (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

PERCEEL 10

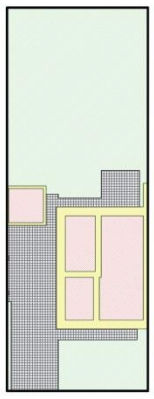
420m²
diepte: 30cm (toplaag)
126m³

44m²
diepte: 131cm (sleuven)
58m³

102m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
72m³

120m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
65m³

PERCEEL 11 / 12 / 13 /14

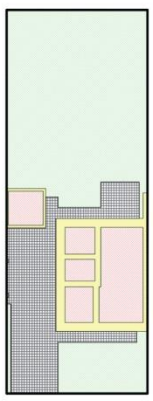
185m²
diepte: 30cm (toplaag)
56m³ x 4 WE = **224m³**

26m²
diepte: 131cm (sleuven)
34m³ x 4 WE = **136m³**

52m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
37m³ x 4 WE = **148m³**

67m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
36m³ x 4 WE = **144m³**

PERCEEL 15 / 16

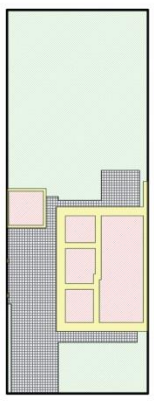
189m²
diepte: 30cm (toplaag)
57m³ x 2 WE = **114m³**

26m²
diepte: 131cm (sleuven)
34m³ x 2 WE = **68m³**

47m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
33m³ x 2 WE = **66m³**

67m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
36m³ x 2 WE = **72m³**

PERCEEL 17 / 18

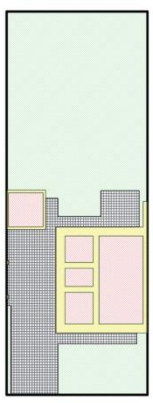
184m²
diepte: 30cm (toplaag)
55m³ x 2 WE = **110m³**

28m²
diepte: 131cm (sleuven)
37m³ x 2 WE = **72m³**

47m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
33m³ x 2 WE = **66m³**

66m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
36m³ x 2 WE = **72m³**

PERCEEL 19

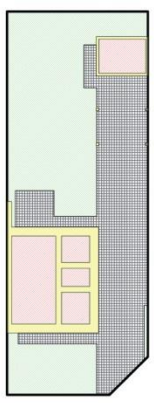
193m²
diepte: 30cm (toplaag)
58m³

25m²
diepte: 131cm (sleuven)
33m³

44m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
31m³

67m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
36m³

PERCEEL 20

140m²
diepte: 30cm (toplaag)
42m³

26m²
diepte: 131cm (sleuven)
34m³

47m²
diepte: 71cm (funderingsplaat)
33m³

113m²
diepte: 54cm (funderingskoffer)
61m³

OPDRACHT	BOUWEN VAN 12 SOCIALE WOONEENHEDEN OUDE GENTWEG, 9230 WETTEREN KAD. GEG.: AFD. 1, SECTIE G, N° 1140 h	**ARCHITECT**	TV MIN TIELEMANS architect & ARCHITECTS UNPUGGED p/a SINT-ELISABETHPLEIN 18, 9000 GENT TEL + FAX : 0478/43.69.93 E-MAIL : MINTIELEMANS@GMAIL.COM	**DOSSIERNR. VMSW**	---
OPDRACHTGEVER	EIGEN DAK cvba FELIX BERNAERTSPLEIN 55/01, 9230 WETTEREN			**DATUM**	27/04/2017
				INHOUD	PLAN GRONDVERZET 1/500

Figuur 15: Plan grondverzet (TV Min Tielemans & Architects Unplugged)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1746-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden vijf momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

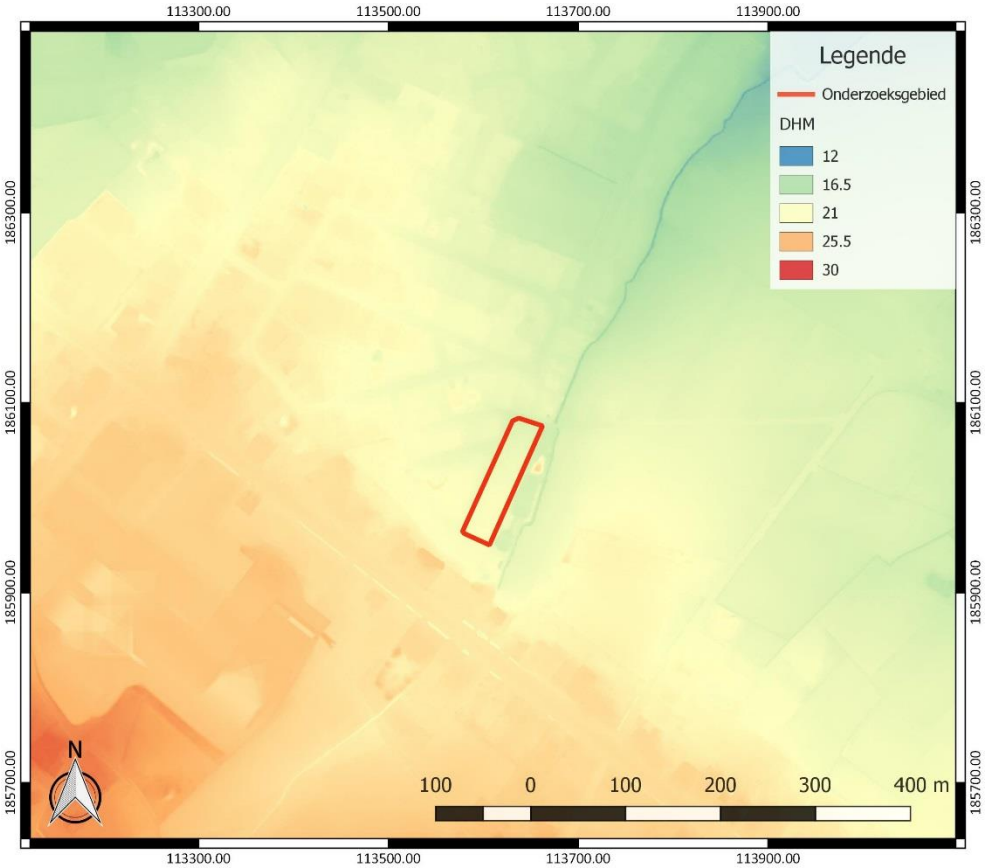
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

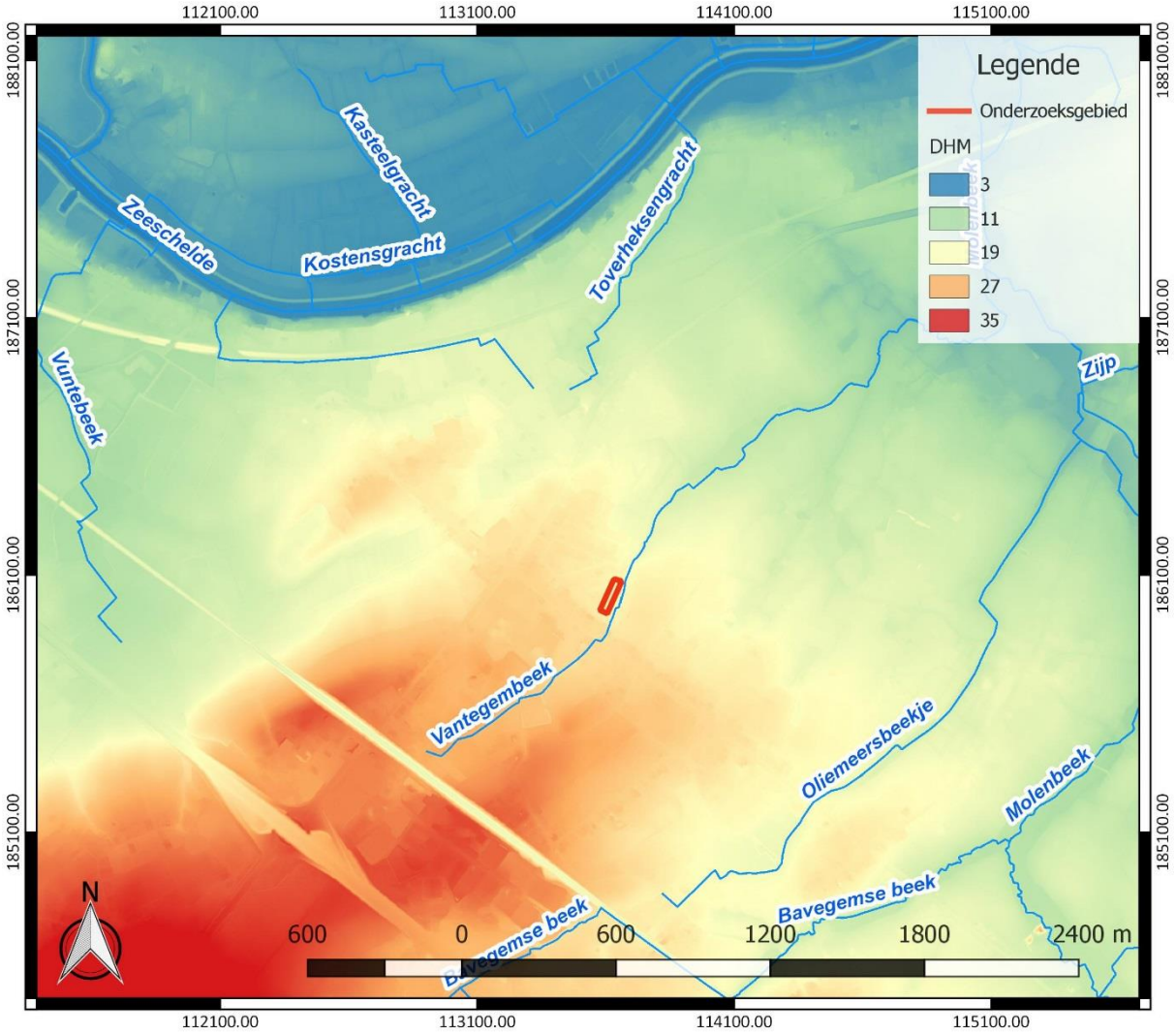
Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuidwesten van het centrum van Wetteren, langs de Oude Gentweg in het noorden en het westen, en ten noordoosten van de Brusselsesteenweg (Figuur 16). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden en woonuitbreidingsgebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. Ten zuidoosten stroomt de Vantegembeek. De belangrijkste rivier in de omgeving is de Zeeschelde, die ten noorden van het onderzoeksgebied stroomt. Verder ten zuidoosten en ten zuiden bevinden zich het Oliemeersbeekje, de Molenbeek en de Bavegemse beek. Ten westen en ten noordwesten is de Vuntebeek gesitueerd en ten noorden de Toverheksengracht (Figuur 18).

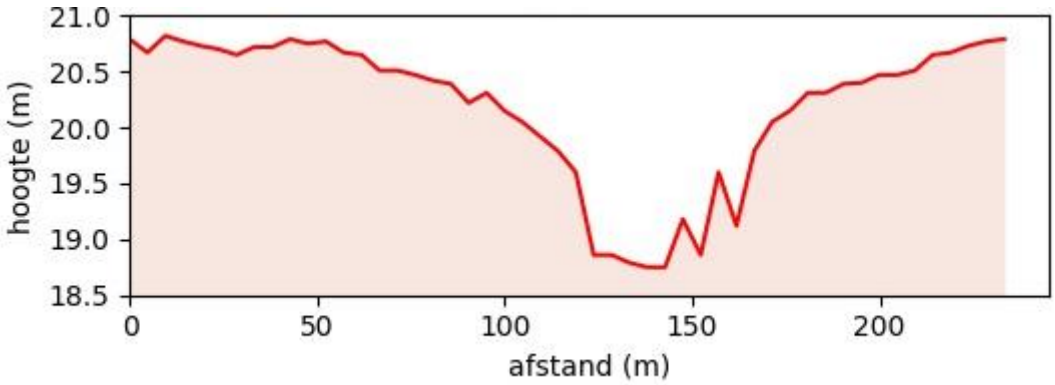
Figuur 16: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.geopunt.be/kaart)

Figuur 17: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

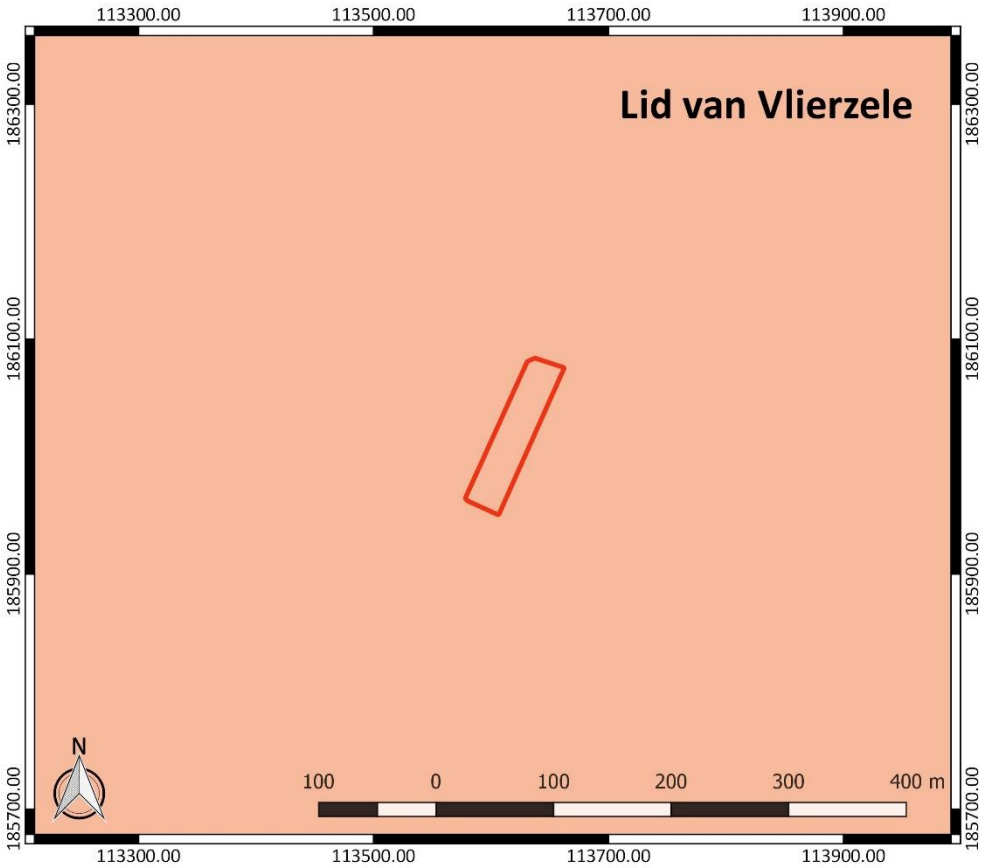
Figuur 18: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied en Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m (https://www.geopunt.be/kaart)

Figuur 19: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Wetteren tot het Schelde-Dender interfluvium. Dit is een groot heuvellandschap dat zich uitstrekt tussen de Schelde en de Dender. De noordelijke helling is redelijk gelijkmatig en loopt op van +10 m TAW tot boven de +65 m TAW. De noordelijke hellingsvoet wordt gevormd door het zogenaamd pediment vlak van Wetteren. De westelijke helling is daarentegen zeer steil. De oostelijke helling is eveneens steil, maar gelijkmatiger. Het interfluvium bestaat uit tertiaire getuigenheuvels, die zuidwest-noordoost georiënteerd zijn. De grote interfluviale hoogten kunnen

opgedeeld worden volgens vier grote beekinterfluvia: de Molenbeken van Melle, Wetteren, Wichelen en Aalst. De ruggen vertonen trapvormige vervlakkingen die naar het noorden toe afhellen. Talrijke insnijdingen van beken delen het gebied van de interfluvia op. Hierdoor is er een reeks parallel gelegen getuigenheuvels te bemerken, die van elkaar gescheiden worden door beekvalleitjes. Ze lopen volgens een westzuidwest-oostnoordoost gerichte as[3] Het onderzoeksgebied bevindt zich op de noordelijke flank van een zuidwest-noordoost georiënteerde zandrug (Figuur 17), in een heuvelachtig gebied. Het terrein kent een hoogte van 18,8 tot 20,8 m TAW (Figuur 19).

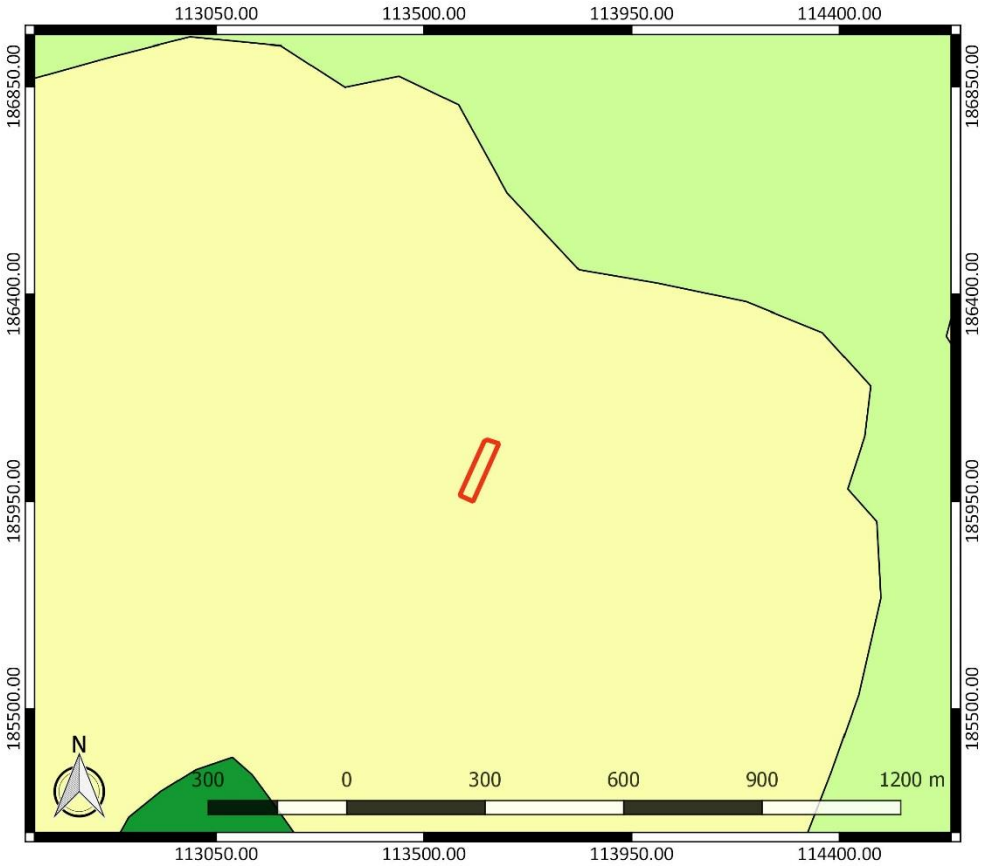

Figuur 20: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

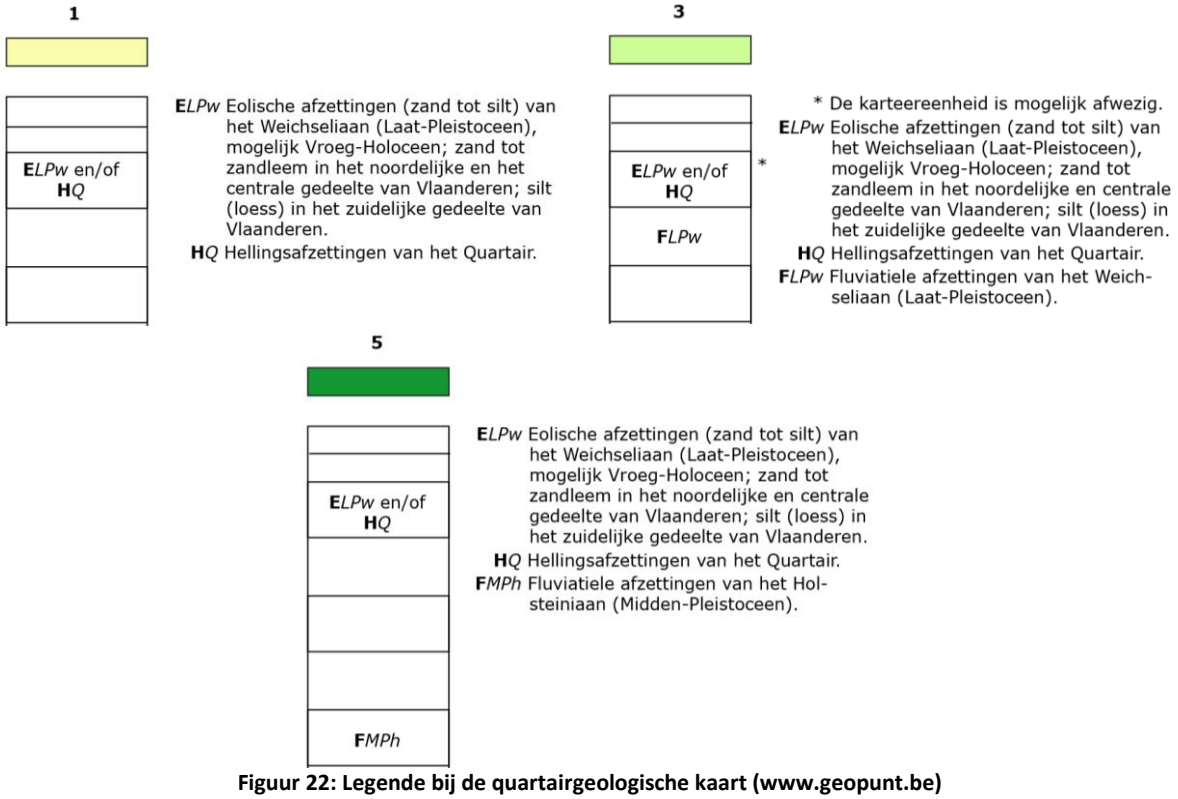
De tertiaire ondergrond (Figuur 20) bestaat uit het Lid van Vlierzele. Het wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen fijn zand, dat soms kleihoudend is en plaatselijk dunne zandsteenbankjes bevat, die glauconiet- en glimmerhoudend zijn.[4]

De quartairgeologische kaart (Figuur 21) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. In de omgeving komen tevens oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of fluviatiele afzettingen van het Holsteiniaan (Midden-Pleistoceen) voor (respectievelijk lichtgroen en donkergroen weergegeven).[5]

[3] Vermeire *et al.* 2000, 8
[4] www.geopunt.be/kaart
[5] www.geopunt.be/kaart

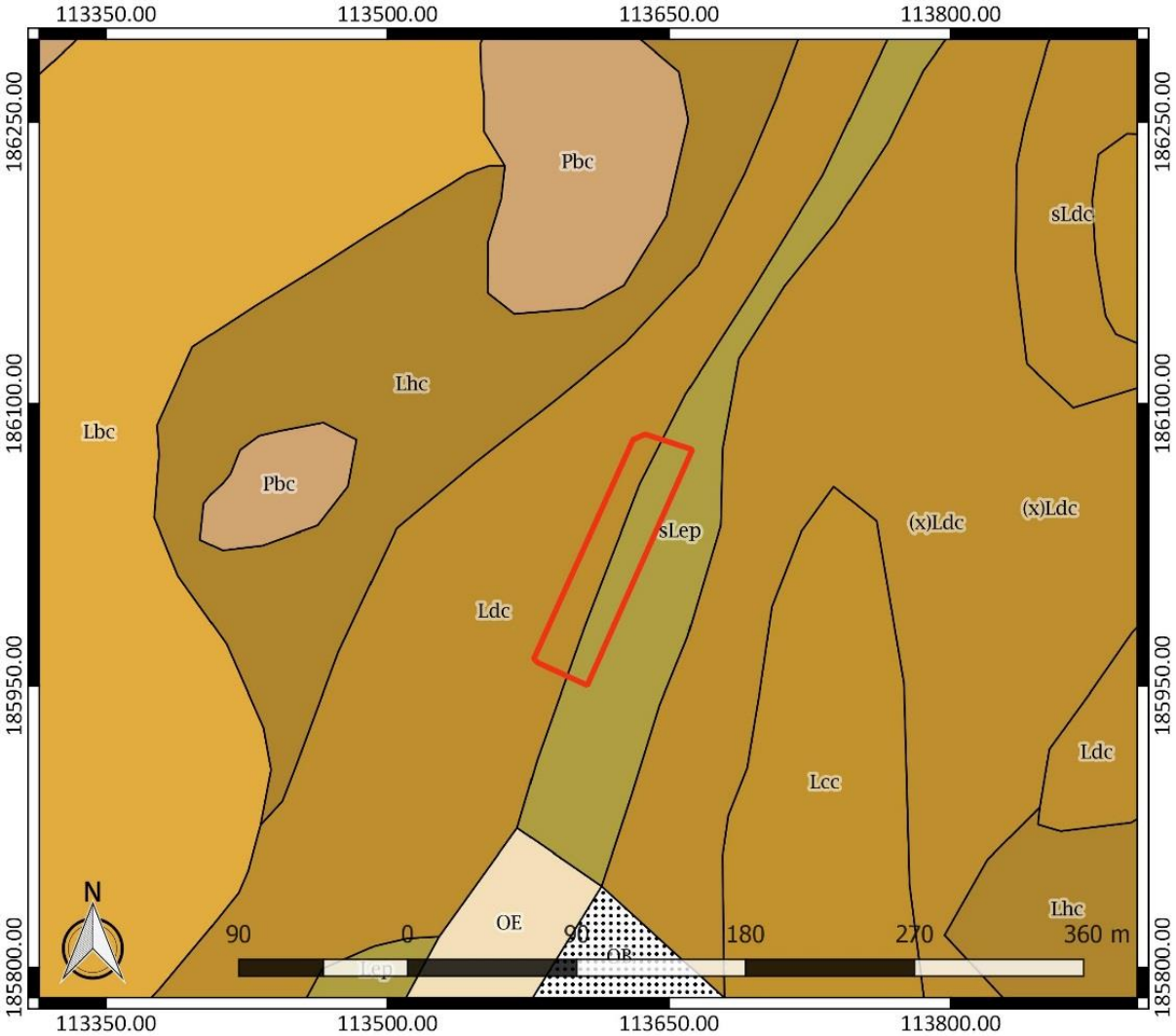

Figuur 21: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

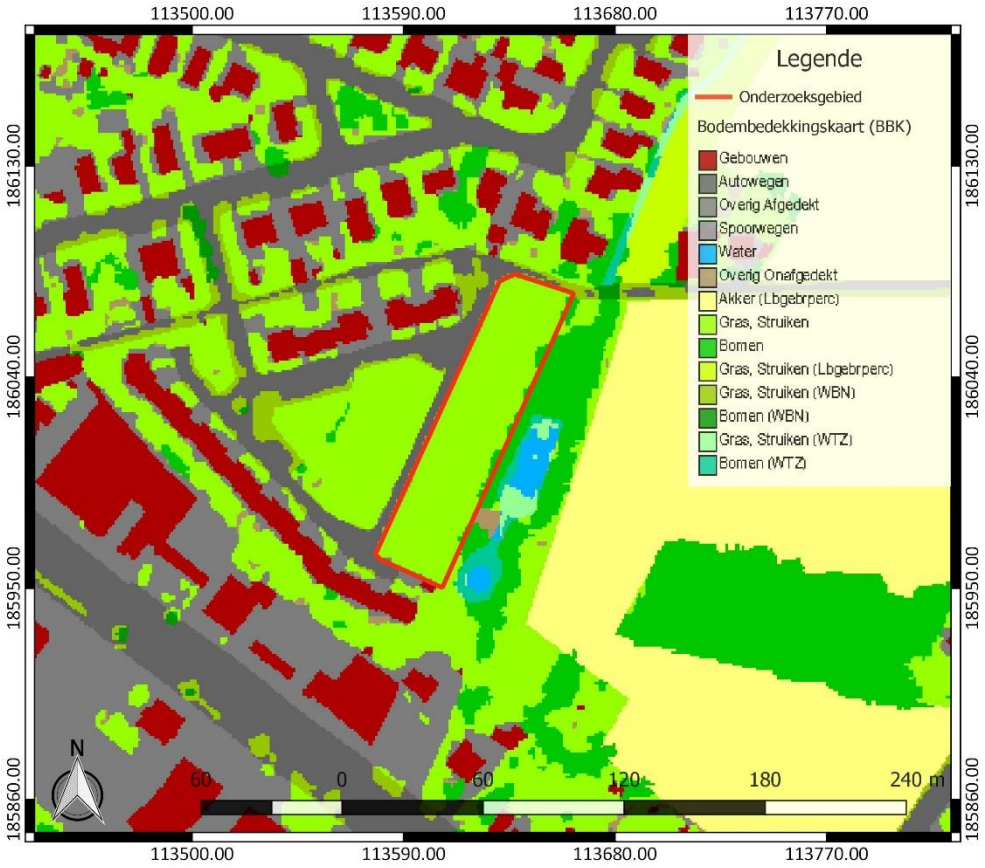
Figuur 22: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 23) toont dat in de zuidoostelijke helft van het terrein een natte zandleembodem zonder profiel, met zand op geringe diepte van minder dan 75 cm (sLep) te verwachten is. In het overige deel van het onderzoeksgebied treffen we een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldc). Een gelijkaardige bodem met onbepaald substraat op een matige diepte, tussen 75 en 125 cm, ((x)Ldc) of met zand op geringe diepte (sLdc) vinden we ten oosten en ten noordoosten van het onderzoeksgebied. Ten zuidoosten geeft de bodemkaart een matig droge (Lcc) en ten zuidoosten, ten westen en ten noordwesten een natte (Lhc) zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aan. Ten zuiden zijn er groeven (OE) en bebouwde zones (OB) gesitueerd. Ten zuidwesten, ten noordwesten en ten westen wordt er tevens een droge (Lbc) en een droge licht zandleembodem (Pbc) met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont verwacht.

Figuur 23: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruikskaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 24). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 16).

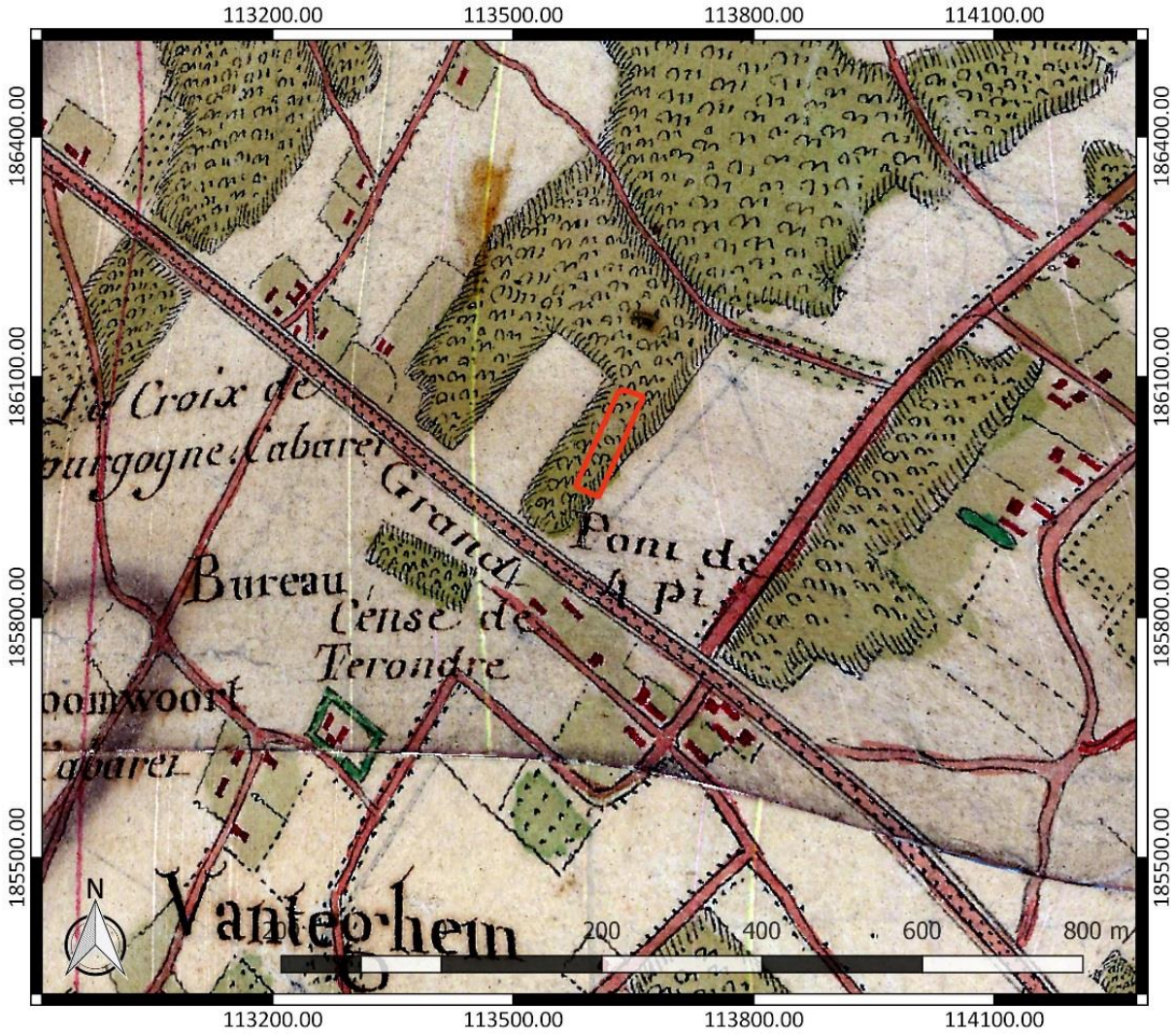
Figuur 24: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De naam Wetteren is afgeleid van de Germaanse woorden “haar” of “haruf” (zandige heuvelrug) en “hwata”(scherp) en betekent dus scherpe zandige heuvelrug. De naam verwijst naar de ligging van Wetteren op een heuvelrug die naar de Schelde toe steil afhelt. Mogelijk lag er ter hoogte van de wijk Kwatrecht een dorp van de Atrebaten, een Keltische stam. Later kwamen de Romeinen en de Franken. Het gehucht Overschelde was mogelijk een Gallo-Romeinse nederzetting. De plaatsnamen die eindigen op -gem (huis van) wijzen vermoedelijk op Germaanse nederzettingen, die teruggaan tot de 6de eeuw. Op het grondgebied van Wetteren gaat het om Westrem, Bavegem, Fantegem en Moeregem. In de middeleeuwen vormde de Schelde de grens tussen het graafschap Vlaanderen en het hertogdom Brabant. Het deel van Wetteren ten noorden van de Schelde behoorde tot Vlaanderen en het bisdom Doornik. Het deel ten zuiden van de Schelde behoorde tot Brabant en het bisdom Kamerijk. In de 16de eeuw werd Wetteren geregeld door Spaanse troepen en Gentse soldaten bezet. In de 19de eeuw groeide de bevolking in Wetteren in snel tempo. De strenge winter van 1844-1845 en mislukte oogsten zorgden voor armoede. Er braken hongerjaren aan, die tot 1850 duurden. Vanaf de Eerste Wereldoorlog werden er militaire bunkers gebouwd. In 1933 startte het Belgisch leger met de uitbouw van militaire verdedigingslinies. Het Bruggenhoofd Gent maakte deel uit van deze verdedigingslinies en strekte zich uit van de rechteroever van de Schelde in Kwatrecht (Wetteren) tot aan de rechteroever van de Leie in Astene (Deinze), over een afstand van 24 km. Het bestond uit meer dan 200 bunkers.[6]

[6] Gemeente Wetteren: http://www.wetteren.be/

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-1748), loopt de Brusselsesteenweg reeds ten zuidwesten van het onderzoekgebied (Figuur 25). Deze steenweg tussen Gent en Brussel, gaat terug op een oude heirbaan die in 1708 rechtgetrokken en gekasseid werd.[7] Het onderzoeksgebied is in een bebost gebied gesitueerd.

Figuur 25: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), loopt er een weg door het noorden van het onderzoeksgebied (Figuur 26). Iets zuidelijker doorkruist een waterloop het onderzoeksgebied. Deze vormt de grens tussen het Land van Aalst en het Land van Dendermonde. Verder wordt het onderzoeksgebied ingenomen door bos. Ten zuiden is een site met walgracht met de naam “Pitzenbourg” weergegeven.

[7] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Brusselsesteenweg [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/125434 (geraadpleegd op 9 januari 2018)

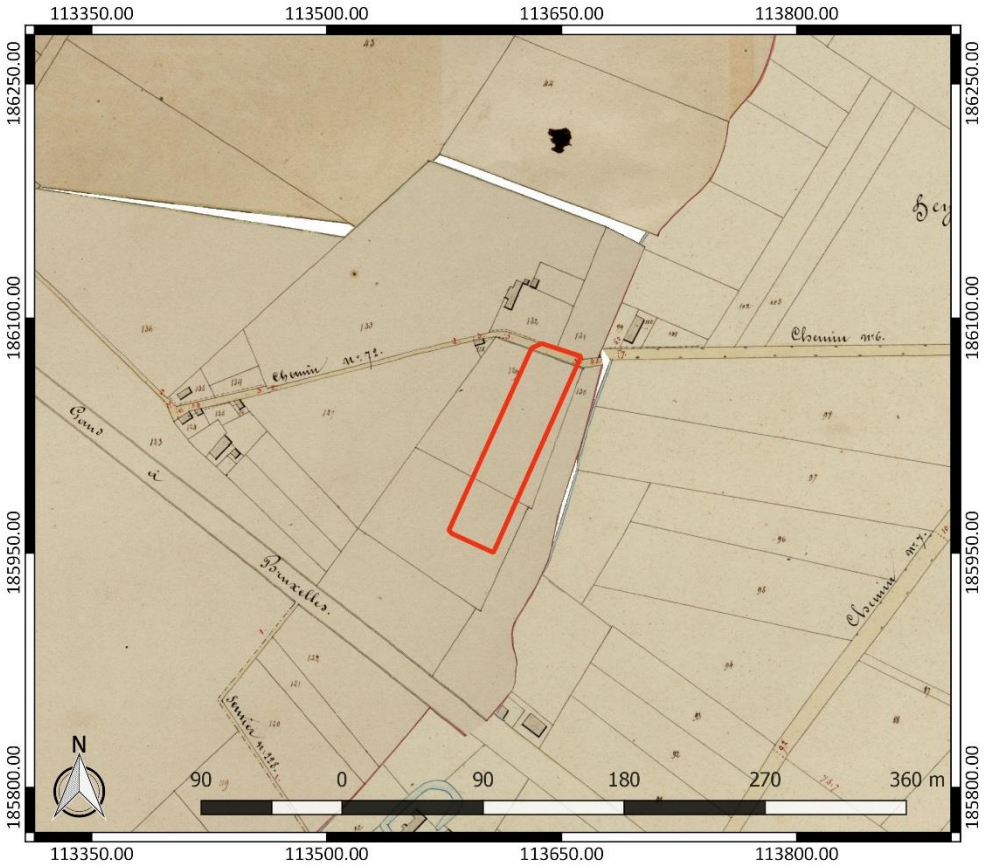

Figuur 26: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

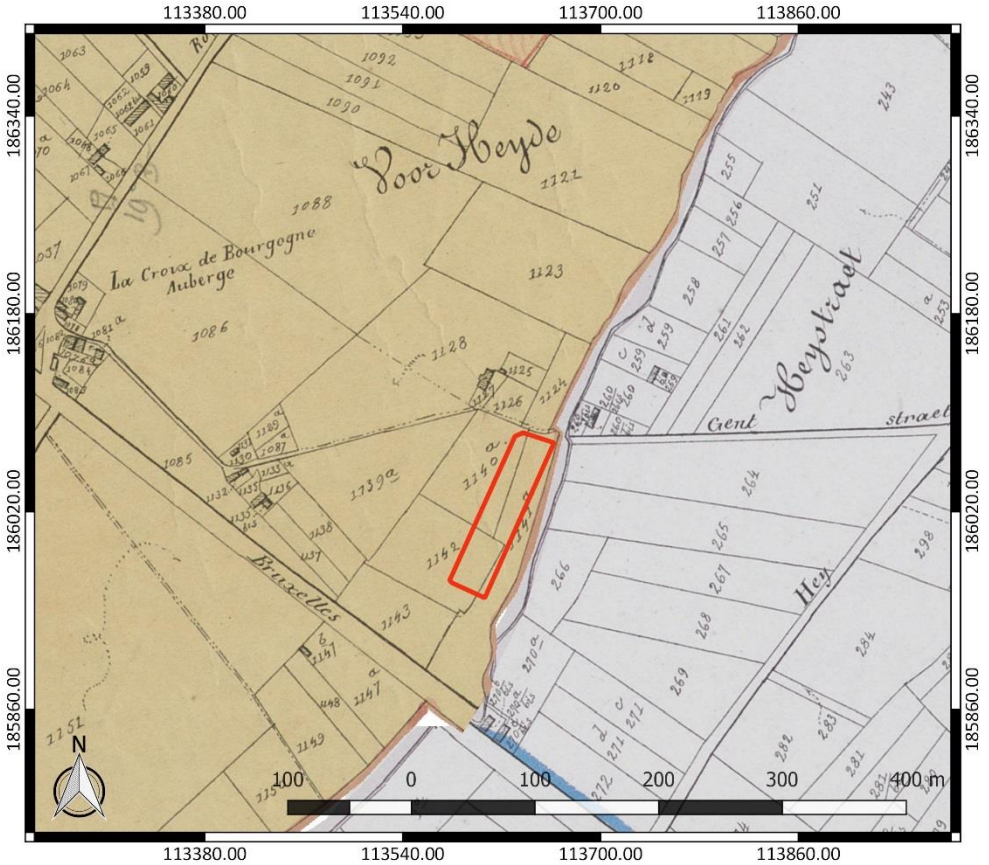
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) wordt het onderzoeksgebied net in het noorden nog steeds doorkruist door een weg (Figuur 27). Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is dit niet het geval (Figuur 28). Het onderzoeksgebied was nog steeds onbebouwd.

Ook op topografische kaarten uit 1879 (Figuur 29) en 1937 (Figuur 30) is het terrein onbebouwd en loopt er een weg door het noorden van het onderzoeksgebied. Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 31) toont dat het onderzoeksgebied uit grasland en akkerland bestaat. In de omgeving is de bebouwing uitgebreid.

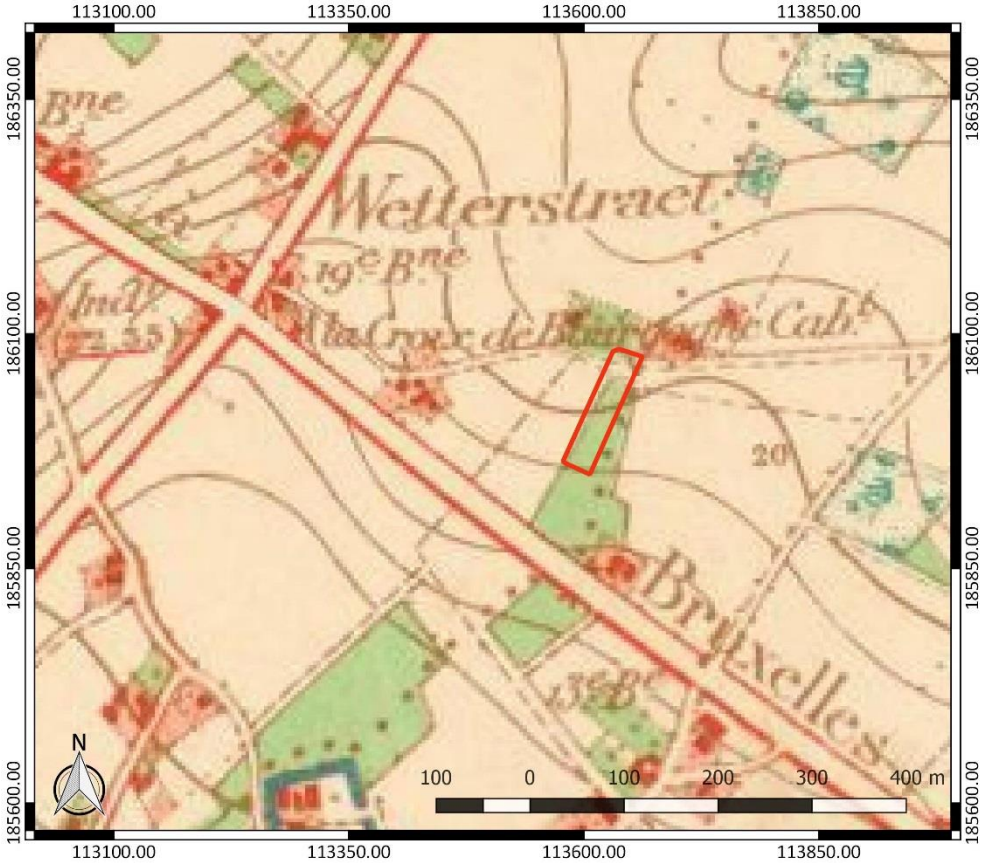
Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 32) toont dat de omgeving verder verkaveld is. Het onderzoeksgebied bleef in gebruik als akkerland en als grasland. Op een recente luchtfoto (Figuur 16) is de woonwijk ten westen van het onderzoeksgebied verder uitgebreid.

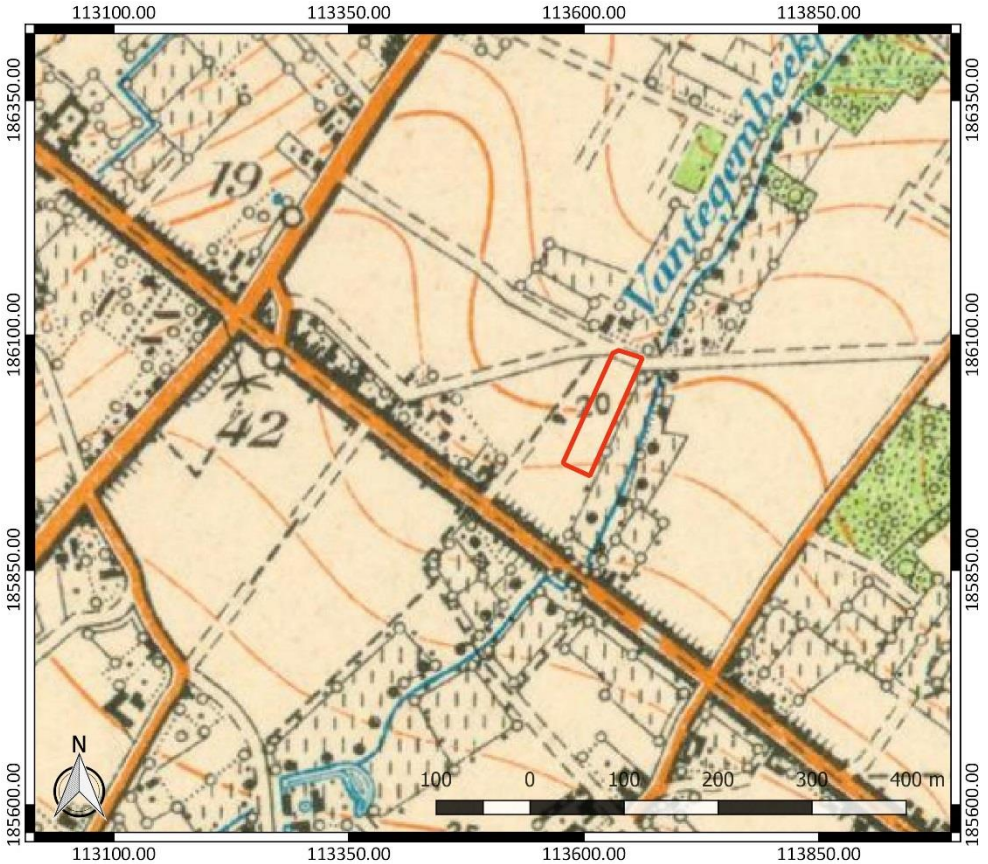
Figuur 27: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

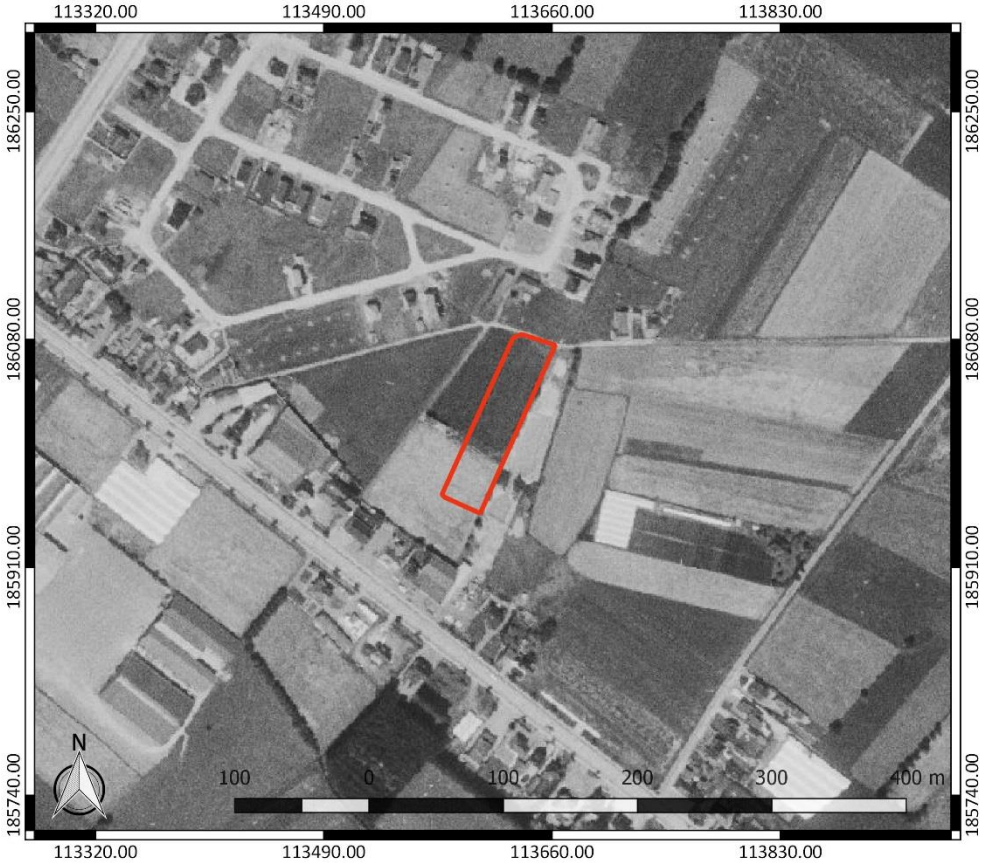
Figuur 28: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 29: Topografische kaart uit 1879 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 30: Topografische kaart uit 1937 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 31: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

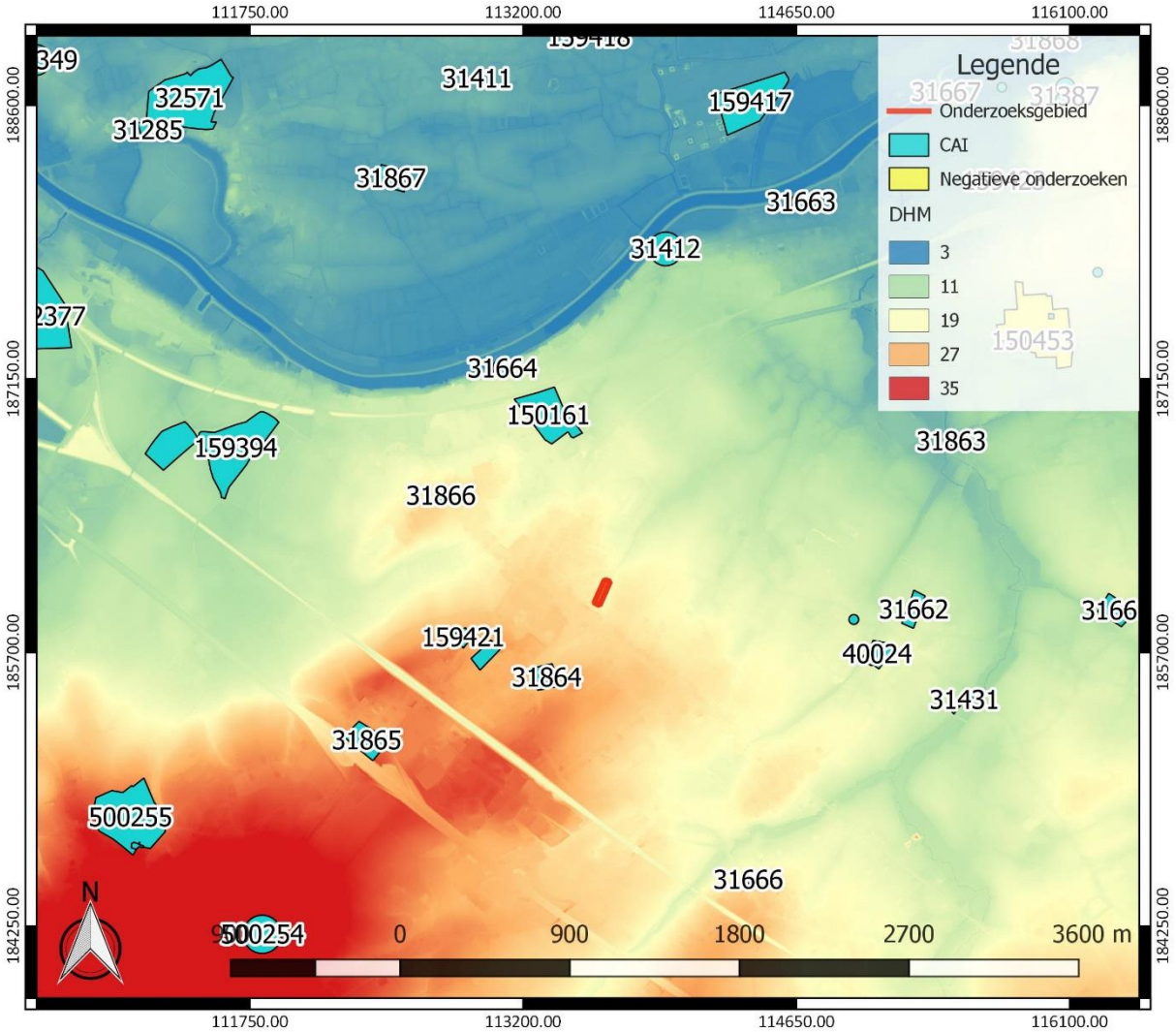

Figuur 32: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 33). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn resten uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd aangetroffen. In de Gijzenzelestraat (CAI ID 159927 [ten zuidoosten van CAI ID 159421]) werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Daarbij werd een middeleeuwse greppel gevonden met een fragment van een kogelpot en aardewerk uit de nieuwe tijd. Verder waren er perceelsgreppels uit de nieuwe tijd en enkele mogelijke mergelkuilen, paalkuilen en ploegsporen van onbepaalde datering aanwezig.[8]

Figuur 33: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://geo.onroerenderfgoed.be/), weergegeven op het DTM 1 m

Er bevinden zich ook enkele sites met walgracht in de omgeving. Het Koninckxhof (CAI ID 159421) uit de nieuwe tijd is op de Ferrariskaart weergegeven en gaat mogelijk terug tot de late middeleeuwen. Ter hoogte van CAI ID 31864 bevindt zich een site met walgracht, die op de Ferrariskaart als

[8] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159927, Gijzenzelestraat I (geraadpleegd op 9 januari 2018)

"Pitzenbourg Hoeve" en op de kaart van Popp als "Hof ten Honderd" staat aangegeven. Het gaat om een voormalige pachthoeve. Het hof gaat vermoedelijk terug tot de stichting van een hospitaal voor reizigers en behoeftigen door Beatrijs van Massemen in 1220, na de dood van haar echtgenoot Geraard van Zottegem. Een jaar later maakte ze deze stichting over aan het Gasthuis van Onze-Lieve-Vrouw der Duitsers of de Duitse Orde. De naam "Hof ten Honderd" zou verwijzen naar "Hanret", de Latijnse vorm van de plaatsnaam Haandert. Vanaf het einde van de 13de eeuw was de Commanderij van Pitzemburg (ook Pitsenburg) te Mechelen verantwoordelijk voor de goederen geschonken aan de Duitse Orde in Vlaanderen. In een oorkonde van 1386 wordt een pachtovereenkomst vermeld tussen Jacob Bette en de broeders van Pitzemburg over het "goed ter Haendert". Het is onduidelijk wanneer het hospitaal ophield te bestaan. De overblijvende hoeve die op de Ferrariskaart aangeduid staat, was in de 19de eeuw onder meer in het bezit van de families de Nieuwlant, van Pottelberghe en Puisssant d'Agimont. Een andere cartografische indicator in de omgeving is de Moulin de Kwatrecht (CAI ID 31866) uit de nieuwe tijd.[9]

In de iets ruimere omgeving zijn resten uit de middeleeuwen aanwezig. De Sint-Martinuskerk van Westrem (CAI ID 31666) dateert uit de volle middeleeuwen. De eerste vermelding gaat terug tot 1145. Het nog bestaande schip is hoogstwaarschijnlijk terug te voeren op een Romaans zaalkerkje uit de 12de eeuw. De toren werd vermoedelijk eind 13de of begin 14de eeuw bijgebouwd. Tegen de toren werd waarschijnlijk in de 15de eeuw een kapel gebouwd. Ook in de 16de eeuw vonden er enkele aanpassingen plaats. In 1595 brandde een deel van de kerk uit. Aan het begin van de 17de eeuw werden het koor en het schip opnieuw opgebouwd. Ook in de 18de eeuw gebeurden er nog toevoegingen en later vonden verschillende restauratiewerken plaats.[10]

Ook het Koningshof (CAI ID 31865), een omgrachte pachthoeve in de wijk Vantegem, kent een middeleeuwse oorsprong. De pachthoeve klimt minstens op tot de 14de eeuw. Het hof was toen gekend als "Hof van Vantegem" en was in het bezit van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male. In 1386 kwam het in handen van Filips de Stoute. De pachtovereenkomsten uit de 15de, 16de en 17de eeuw omschrijven het hof nog steeds als "Sijnen Majesteits pachthof". Aan het eind van de 17de eeuw verkeerde de pachthoeve in een vervallen toestand. Er vonden vernielingen plaats, onder meer door Franse troepen. In 1740 werd de hoeve grotendeels door brand vernield en verkocht. De nieuwe eigenaar, Karel Philips Antoon Maelcamp, heer van Oordegem en Raveschoot, liet de gebouwen wederopbouwen in 1754 en verpachtte ze opnieuw. In 1921 werd de hoeve door de toenmalige eigenaar A. van Pottelberghe de la Potterie verkocht aan de provincie Oost-Vlaanderen, die er de Middelbare Landbouwschool in vestigde. Het oude boerenhuis uit 1754 werd behouden als melkerij. Ernaast werd in 1922 een nieuw woonhuis in regionalistische stijl gebouwd. Op het landbouwcomplex werden nieuwe stallen, een schuur en serres voorzien. In 1936 werd de hoeve, samen met de provinciale scholen, aangekocht door de zusters van Liefde van Gent. In 1946 werd de school heropend als Hogere Landelijke Huishoudschool met internaat, onder de naam Mariagaard. De hoeve werd omgebouwd tot schoolhoeve met oefenkeuken. In 1960 werd de hoeve verkocht aan het Ministerie van Landbouw. Vervolgens kwamen de oude boerenwoning van 1754 en de nieuwe van 1922 leeg te staan en werden de bedrijfsgebouwen gesloopt.[11]

---

[9] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159421, Koninckxhof (geraadpleegd op 9 januari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31864, Pitzenbourg Hoeve / Hof ten Honderd (geraadpleegd op 9 januari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Hoeve Hof ten Hondert [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85159 (geraadpleegd op 9 januari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31866, Windmolenstraat / Moulin de Kwatrecht (geraadpleegd op 9 januari 2018)

[10] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31666, Sint-Martinuskerk (geraadpleegd op 9 januari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: Parochiekerk Sint-Martinus met ommuurd kerkhof [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85171 (geraadpleegd op 9 januari 2018)

[11] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31865, Mariagaard / Koningshof (geraadpleegd op 9 januari 2018)

Ten slotte werd er bij proefsleuvenonderzoek, ter hoogte van CAI-locatie 150161, in lager gebied, een gracht uit de late middeleeuwen aangetroffen. Ook kwamen er heel wat obussen uit de 20ste eeuw aan het licht.[12]

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied kent een gunstige landschappelijke ligging, met name op de noordoostelijke uitloper van een zandrug en net langs de Vantegembeek. Op basis van historische kaarten en luchtfoto's blijkt het terrein lange tijd in gebruik geweest als bos en later als akkerland en grasland. Mogelijk liepen oorspronkelijk een weg en een waterloop door het noorden van het onderzoeksgebied. Gekende archeologische waarden in de omgeving dateren voornamelijk uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Op basis van de gunstige landschappelijke ligging van het terrein dient ook rekening gehouden te worden met de mogelijke aanwezigheid van oudere resten, vanaf de steentijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein zijn geen grootschalige verstoringen te verwachten.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen en omgevingsaanleg. De bodemingrepen kennen een verstoringsdiepte van ca. 30 cm tot ca. 131 cm. Ook dient in acht genomen te worden dat de geplande werken compactie van de bodem zullen veroorzaken buiten de zones waar de eigenlijke werken voorzien worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Op basis van de gunstige landschappelijk ligging van het terrein en gekende archeologische waarden in de omgeving is er een verwachting naar archeologische resten van de steentijd tot de nieuwe tijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein wordt een goede bewaring van het bodemarchief verwacht. De geplande werken zullen een negatieve impact hebben op het aanwezige bodemarchief. Daarom is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op steentijd artefactensites in te schatten. Afhankelijk van het potentieel op steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig

[12] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150161, Koedreef (WE-KO 07) (geraadpleegd op 9 januari 2018)

zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

Na elke nieuwe stap in het archeologisch vooronderzoek dient telkens opnieuw de afweging gemaakt te worden of bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is en welke onderzoeksmethodes hiervoor het meest aangewezen zijn.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Op basis van de gunstige landschappelijk ligging van het terrein en gekende archeologische waarden in de omgeving is er een verwachting naar archeologische resten van de steentijd tot de nieuwe tijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein wordt een goede bewaring van het bodemarchief verwacht. De geplande werken zullen een negatieve impact hebben op het aanwezige bodemarchief. Daarom is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Vermeire, S./G. De Moor/R. Adams, 2000: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent,* Gent.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
https://www.cartesius.be

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
https://cai.onroerenderfgoed.be

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
http://dov.vlaanderen.be

Gemeente Wetteren (2018)
http://www.wetteren.be/

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
https://geo.onroerenderfgoed.be/

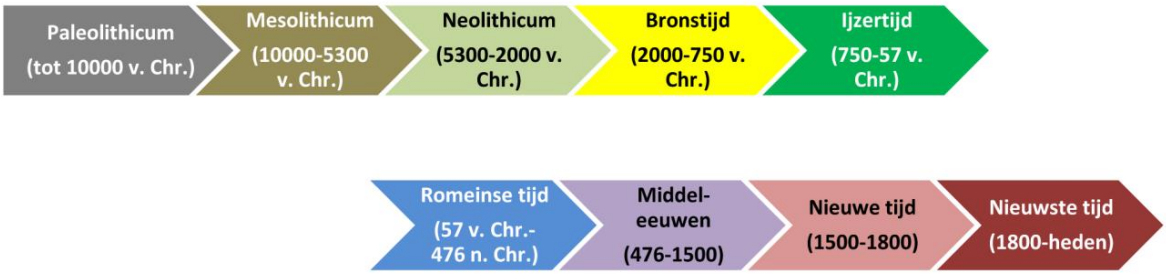
Geopunt Vlaanderen (2018)
http://www.geopunt.be/

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
https://inventaris.onroerenderfgoed.be

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
https://www.onderzoeksbalans.be

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018A49

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	08/01/2018
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
3	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	10/01/2018
4	Bouwplan	Funderingsplan woning type 2-3	1:1	Digitaal	10/01/2018
5	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers woning type 2-3	1:1	Digitaal	10/01/2018
6	Bouwplan	Snede woning type 2-3	1:1	Digitaal	10/01/2018
7	Bouwplan	Funderingsplan carport	1:1	Digitaal	10/01/2018
8	Bouwplan	Doorsnede carport	1:1	Digitaal	10/01/2018
9	Bouwplan	Funderingsplan woning type 3-4	1:1	Digitaal	10/01/2018
10	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers woning type 3-4	1:1	Digitaal	10/01/2018
11	Bouwplan	Doorsnede woning type 3-4	1:1	Digitaal	10/01/2018
12	Bouwplan	Funderingsplan woning type 3-5	1:1	Digitaal	10/01/2018
13	Bouwplan	Grondplan gelijkvloers woning type 3-5	1:1	Digitaal	10/01/2018
14	Bouwplan	Doorsnede woning type 3-5	1:1	Digitaal	10/01/2018
15	Bouwplan	Plan grondverzet	1:1	Digitaal	11/01/2018
16	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	05/01/2018
17	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
18	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	09/01/2018
19	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
20	Quartairgeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
21	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
22	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	05/01/2018
23	Historische kaart	Villaretkaart	1:1	Digitaal	09/01/2018
24	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	05/01/2018
25	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	05/01/2018
26	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	09/01/2018
27	Topografische kaart	1879	1:1	Digitaal	05/01/2018
28	Topografische kaart	1937	1:1	Digitaal	05/01/2018
29	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	05/01/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018A49

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	05/01/2018
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	05/01/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	05/01/2018